

SAVONIA

Tekniikka

Palopäällystön koulutus

OPINNÄYTETYÖ

ARVIOIVA PALOTARKASTUS PIENISSÄ JA KESKISUURISSA
VALVONTAKOhteissa

Jukka Heikkinen

31.3.2017 *Jukka Heikkinen*

SAVONIA–AMMATTIKORKEAKOULU - TEKNIikka, KUOPIO		
Koulutusohjelma Palopäälystön koulutusohjelma		
Tekijä Jukka Heikkinen		
Työn nimi Arvioiva palotarkastus pienissä ja keskisuurissa valvontakohteissa		
Työn laji	Päiväys	Sivumäärä
Opinnäytetyö	28.3.2017	42 + 1
Työn valvoja	Yrityksen yhdyshenkilö	
Vanhempi opettaja Ismo Kärkkäinen	Apulaispalopäällikkö Reino Huotari	
Yritys Kainuun Pelastuslaitos		
Tiivistelmä		
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia arvioivaa palotarkastusta ja kuinka soveltuvia arvioivan palotarkastuksen materiaalit ovat? Arvioiva palotarkastus on kehitetty helpottamaan palotarkastusta, antamaan palotarkastajille parempia työkaluja palotarkastukseen ja antamaan ohjeistusta myöskin tarkastuskohteelle. Perinteinen palotarkastus keskittyi tekniseen turvallisuuteen kuten poistumisreitteihin ja rakenteelliseen paloturvallisuuteen. Arvioiva palotarkastus keskittyy näiden lisäksi myös turvallisuusasiakirjoihin kuten pelastussuunnitelmiin ja muihin mahdollisiin asiakirjoihin. Arvioivan palotarkastuksen materiaali auttaa heitä kehittämään turvallisuuskulttuuriaan ja kokonaisturvallisuuden hallintaa.</p> <p>Tutkimuksella haettiin tietoa siitä, millaisia materiaaleja heillä on käytössään ja millaisia kokemuksia heillä on arvioivasta palotarkastusmateriaalista sekä miten heidän käyttämänsä materiaali soveltuu pieniin ja keskisuuriin valvontakohteisiin. Tutkimus tehtiin Webropol-kyselynä pelastuslaitoksille.</p> <p>Pelastuslaitosten tulee kehittää arvioivaa palotarkastusta siten, että se soveltuu myöskin pieniin ja keskisuuriin tarkastuskohteisiin. He voivat tarvita räätälöidyn ratkaisun yllä mainittuihin kohteisiin. Tämä opinnäytetyö helpottaa arvioivan palotarkastuksen materiaalin kehittämistä yllä oleviin kohteisiin, mikäli se on tarpeellista.</p>		
sanat palotarkastus, arvioiva, palotarkastaja		
Luottamuksellisuus julkinen		

SAVONIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES		
Degree Programme Fire Officer (Engineer)		
Author Jukka Heikkinen		
Title of Project Evaluative Fire Safety Inspections of Small and Medium-Sized Facilities		
Type of Project	Date	Pages
Final Project	28th of March, 2017	42 + 1
Academic Supervisor	Company Supervisor	
Mr. Ismo Kärkkäinen, Senior Instructor	Mr. Reino Huotari, Deputy Fire Chief	
Company Kainuu Rescue Department		
Abstract <p>The aim of this final project was to study the evaluative fire safety inspection and the suitability of the documents used when conducting inspections at small and medium-sized facilities. The evaluative fire safety inspection was developed to help the work of fire inspectors by giving them better tools to conduct fire inspections, and also, to be able to give information and advice to the owner or occupant to improve the safety culture of the facility. Traditional fire inspections focus more on technical features like exits and the common safety of the building. The evaluative fire safety inspection focus also on checking documents like the emergency plan and other possible safety documents.</p> <p>Data was collected with an inquiry on the evaluative fire safety inspection documents used at fire departments. More specifically, how suitable the documents used at evaluative fire safety inspections of small and medium-sized facilities are, what kind of evaluative fire safety inspection documents fire departments use, and how fire departments experience the validity of the evaluative fire safety inspection documents when inspecting small and medium-sized facilities were studied.</p> <p>The results indicate that fire departments need to develop the evaluative fire safety inspection so that it can also be used for inspecting small and medium-sized facilities. Tailor-made solutions may be required to achieve this. The results of this study will help fire departments develop their evaluative fire safety inspection documents.</p>		
fire inspection, evaluative, fire inspector		
Confidentiality public		

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	PELASTUSLAITOSTEN VALVONTATEHTÄVÄ.....	8
	2.1 Valvonnan perusteet.....	8
	2.2 Valvontakeinot ja valvonnan seuranta	9
3	KAINUU JA KAINUUN PELASTUSLAITOS.....	11
	3.1 Kainuun pelastuslaitos	12
	3.2 Palotarkastus ja valvontatyö Kainuussa.....	13
	3.3 Kainuun pelastuslaitoksen valvontasuunnitelma 2016	13
4	ARVIOIVA TARKASTUSMALLI KAINUUSSA	17
5	KYSELYTUTKIMUS JA ONGELMAKOHTIA	19
6	TUTKIMUSTULOKSET	21
	6.1 Kyselyn vastaukset.....	22
	6.2 Yhteenveto tutkimustuloksista	30
7	VALVONTAKÄYNTI.....	33
	7.1 Asiakirjavalvonta	33
	7.2 Tarkastuskierros.....	34
8	POHDINTA	36
	8.1 Tutkimuksesta ja sen tuloksista	36
	8.2 Oma oppiminen	38
	8.3 Opinnäytetyöprosessi	39
	LÄHTEET	41
	LIITTEET	42

1 JOHDANTO

Ajatus tehdä opinnäytetyö arvioivasta palotarkastuksesta heräsi omien kokemusteni kautta. Aluksi ajatuksena oli tehdä opinnäytetyö varautumisesta mutta omat kokemukseni arvioivan palotarkastuksen käytettävyydestä pienissä ja keskisuurissa valvontakohteissa herättivät minut vaihtamaan opinnäytetyöni aihetta. Harjoittelujakson aikana kesällä 2014 tein Kainuun pelastuslaitoksella palotarkastajan virkaa ja valvontakohteissa käytettiin pääosin arvioivaa palotarkastusmallia. Kainuun kohteet ovat kuitenkin suhteellisen pieniä, ja käytettävä aineisto ei mielestäni sopinut kaikkiin tarkastettaviin valvontakohteisiin. Materiaali oli liian raskas ajatellen pieniä ja keskisuuria valvontakohteita. Materiaalin käytettävyys näissä kohteissa oli huono, ja kohteen edustajat eivät välttämättä jaksaneet lukea annettua materiaalia riittävän motivoituneesti. Jos materiaali olisi kevyempi ja kohdennettu enemmän esimerkiksi Kainuussa oleviin valvontakohteisiin, uskoisin arvioivan valvontakäynnin laadun paranevan huomattavasti. Valvontakäynnistä tulisi näin ollen selkeämpi niin kohteen edustajille kuin palotarkastajallekin. Nyt samaa kohdetta tarkastavien henkilöiden tarkastuskertomukset voivat poiketa toisistaan hyvinkin paljon. Tarkastukset eivät ole tasapuolisia, ja hyvän hallinnon periaatteet eivät toteudu. Kokemukseni mukaan tämä johtuu hyvin pitkälle juuri mainitsemistani seikoista.

Palotarkastaja on viranhaltija, ja kaikkien hänen toimien tulee kestää päivänvaloa. Tarkastusten on oltava tasapuolisia ja tasalaatuisia riippumatta tarkastuskohteesta. Palotarkastajan työssä joutuu tulkitsemaan pelastuslakia ja muita säädöksiä. Tämä aiheuttaa juuri sen ongelman, johon haluan ottaa kantaa ja jota haluan tutkia opinnäytetyössäni. Mitä vähemmän tarkastajalla on tulkinnan varaa, sitä parempaa palvelua hän voi tuottaa tarkastuskohteelle ja pelastuslaitokselle. Opinnäytetyöni toivon mukaan helpottaa arvioivaa palotarkastusta kohteissa, joissa auditoiva palotarkastusmalli käy liian raskaaksi ja sopimattomaksi. Ainakin toivon opinnäytetyöni herättävän pelastuslaitosten tarkastajat miettimään arvioivan valvontatapahtuman käytäntöä ja antavan heille ajatuksia muuttaa mahdollisesti käytössä olevaa valvontakäytäntöään, mikäli tarvetta siihen ilmenee.

Oman kokemukseni mukaan nykyisen Kainuussa käytettävän arviointimateriaalin soveltumattomuus pieniin ja keskisuuriin valvontakohteisiin aiheuttaa huomattavia eroja eri tarkastusten välillä. Materiaali antaa liian paljon tulkinnan varaa. Jos materiaalia lukee sanasta sanaan, aika useissa kohteissa jäädyään kokonaisturvallisuudessa reilusti alle laki-

sääteisen tason 3. Tämä ei johdu itse materiaalin huonoudesta tai kohteen huonosta turvallisuustasosta, vaan tämä johtuu materiaalin sopimattomuudesta kyseiseen kohteeseen. Havaintojeni mukaan kohteen edustajat eivät jaksakaan keskittyä ennalta lähetettyyn materiaaliin eivätkä näin ollen saa siitä sitä hyötyä, joka materiaalin tulisi heille antaa.

Aiheen rajaaminen on usein ensimmäinen ongelma, johon tutkija törmää. Hän joutuu vastaamaan itselleen muun muassa seuraaviin kysymyksiin: onko minulla riittävän laaja tutkimuskohde, eihän tutkimus laajene liikaa ja niin edelleen. Alun alkaen mietin omaa aiheeni laajentamista käsittelemään myös pelastustoimintaa ja valvontatyötä tekevän henkilöstön yhteistyöhön. Oltuani töissä Kainuun pelastuslaitoksella huomasin kuitenkin jo pelkän arvioivan valvontatapahtuman sektorin riittävän hyvin opinnäytetyöhöni. Yhtenä osana arvioivaa valvontatapahtumaa on turvallisuusviestintä. Palotarkastaja vie osaltaan kohteen turvallisuuskulttuuria eteenpäin turvallisuusviestinnän keinoin. Kun palotarkastaja saa valvontakäynnillään kohteen henkilöstön sitoutumaan omaan turvallisuuteensa, silloin hän on onnistunut työssään. Kukaan palotarkastaja, tai pelastuslaitos itsessään, ei voi tuoda kohteelle sen vaatimaa turvallisuutta. Kohteen tulee itse sitoutua omaan turvallisuuteensa, ja palotarkastajan velvollisuus on auttaa valvontakohdetta tämän päämäärän saavuttamiseksi.

Tutkimusongelmaksi nousee luultavammin tekemäni kyselytutkimuksen vastaajien aktiivisuus. Vastauksia tulee olla niin paljon, että saan tutkimuksestani riittävän laajan pohjan johtopäätöksilleni. Oman kokemukseni lisäksi haluan kuulla kokemuksia muiden pelastuslaitosten tarkastajilta. Aiheen rajaaminen on oltava tarkka, jotta kyselytutkimus kohdentuisi oikeisiin asioihin ja saisin siitä mahdollisimman paljon tukea opinnäytetyöhöni.

Opinnäytetyön tavoitteena on saada aikaan tutkimus arvioivan palotarkastuksen nykytilasta eri pelastuslaitoksilla ja selvittää, millaisia arvioivan palotarkastuksen työkaluja eri pelastuslaitokset käyttävät. Ovatko pelastuslaitokset saaneet aikaan näkyvää hyötyä arvoivasta palotarkastuksesta, ja onko arvioiva palotarkastus parantanut kohteiden turvallisuustasoa? Esimerkiksi Kainuu on alueena laaja mutta viranhaltijoita ja pelastushenkilöstöä on rajatusti, joten valvontakohteen oma varautuminen riskeihin sekä onnettomuuksiin on ehdottoman tärkeää. Pitkät välimatkat ovat arkitodellisuutta, ja avun saaminen voi kestää kauan, joten kohteen oma turvallisuustaso tulee saattaa riittävälle tasolle.

Vaikuttamalla valvontakohteen tekniseen turvallisuuteen ja ihmisten asenteisiin turvallisuutta kohtaan kohteen omaa turvallisuutta on mahdollista kehittää. Ennen kaikkea valvontakohteen omaa sitoutumista turvallisuuteensa tulee parantaa ja pyrkiä kehittämään yhteistyössä henkilöstön kanssa. Täytyy muistaa, että kohde itsessään tekee oman turvallisuutensa. Palotarkastaja toimii valvovana viranomaisena, hän ei ole kohteen turvallisuuden päätekijänä.

Opinnäytetyöni loppuraportissa esitän johdantoa valitsemaani aiheeseen. Avaan lukijalle pelastuslaitosten valvontatehtävää ja sen perusteita sekä Kainuuta ja Kainuun pelastuslaitosta pelastustoimen alueena ja sitä, miten valvontatyötä tehdään Kainuun pelastuslaitoksessa. Raportin luvuissa 5 ja 6 käsittelen kyselytutkimusta, sen ongelmakohtia ja tutkimustuloksia. Luvussa 7 kirjaan raporttiini omia ajatuksia valvontakäynnistä ja sen suorittamisesta. Opinnäytetyöni viimeinen luku on pohdintaa opinnäytetyöstä ja sen tuloksista sekä opinnäytetyöstä prosessina. Samassa luvussa pohdin omaa oppimistani.

2 PELASTUSLAITOSTEN VALVONTATEHTÄVÄ

2.1 Valvonnan perusteet

Pelastuslaki 379/2011 määrittelee luvussa 12 pelastuslaitosten valvontatehtävät sekä käsittelee niiden suorittamista ja valvonnan suunnittelua. Valvonnalla on tarkoitus valvoa pelastuslain toisen ja kolmannen luvun säännöksiä ja niiden noudattamista alueellaan. Laki määrää pelastuslaitoksia laatimaan valvontasuunnitelman, ja suunnitelman tulee perustua alueen riskien arviointiin ja valvonnan on oltava laadukasta, tehokasta ja säännöllistä. Aluehallintovirasto valvoo, että pelastuslaitosten palvelutaso on riittävällä tasolla. (Pelastuslaki 379/2011 78 ja 79 §).

Lisäksi pelastusviranomaisella on apunaan muita lakeja ja asetuksia, jotka ohjaavat omalta osaltaan valvontaa ja antavat tarkentavia määräyksiä esimerkiksi räjähteiden ja kemikaalien käsittelystä sekä niiden säilytyksestä. Näitä ovat muun muassa laki vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta 390/2005, valtioneuvoston asetus nestekaasulaitosten turvallisuusvaatimuksista 858/2012 sekä valtioneuvoston asetus räjähteiden valmistuksen ja varastoinnin valvonnasta 819/2015. Näitä lakeja ja asetuksia suhteutetaan erilaisiin muihin lakeihin ja asetuksiin kuten esimerkiksi painelaitelaki 1144/2016 ja kaasulaiteasetus 1434/1993 sekä valtioneuvoston asetus 856/2012 vaarallisten kemikaalien teollisen käsittelyn ja varastoinnin turvallisuusvaatimuksista. Voidaan todeta, että pelastuslaitosten tekemä valvontatyö on hyvin haastavaa useiden eri asetusten ja lakien määritellessä sitä. Lait ja asetukset muuttuvat, joten valvojan viranomaisen on oltava jatkuvasti ajan hermoilla kyetäkseen pelastuslain luvun 12 asettamiin vaatimuksiin valvontatyöstä.

Pelastuslain ohella toisena tärkeänä valvontaa määrittelevänä lakina voidaan pitää lakia vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta 390/2005. Laki määrittelee laajasti kemikaalien sekä räjähteiden turvallisuusvaatimuksia käsittelyn aikana. Laki viittaa suoraan pelastuslakiin pelastustoiminnan järjestelyjen sekä asiakirjojen osalta, ja sitä kautta myös pelastustoimen valvontavelvoite täyttyy. Erityisesti mainitaan ilotulit-

teita koskevista määräyksistä ja näiden valvonnasta, joka kuuluu pääosin pelastusviranomaiselle. (Laki vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta 390/2005 91, 92 ja 115 §).

2.2 Valvontakeinot ja valvonnan seuranta

Aiemmin tämän luvun ensimmäisessä kappaleessa käsiteltiin pelastuslain määrittelemää valvontatyötä ja sen toteuttamista. Valvontakohteiden määrittely ja niiden valvonnan organisointi on riskiperusteista ja pelastuslaitosten itsessään tekemää työtä, jonka pelastuslaitos kirjaa valvontasuunnitelmaansa. Tämä suunnitelma ohjaa pelastuslaitosten käytännön valvontatyötä ja määrittelee valvontavälit (Pelastuslaki 379/2011 79 §).

Pelastuslain 379/2011 78 §:n muilla valvontatehtävillä ja niiden edellyttämällä toimenpiteillä tarkoitetaan erityisesti asiakirjavalvontaa. Tällä pyritään varmistamaan pelastusviranomaisen valvottavaksi säädettyjen velvoitteiden noudattamista. Näiden perusteella voidaan käynnistää tarvittavat valvontatoimenpiteet, mikäli aiheita niihin ilmenee. Asiakirjavalvontaan kuuluu olennaisena osana muun muassa pelastussuunnitelmien arvioiminen ja niistä lausunnon antaminen. Valvontatoimet perustuvat pelastusviranomaiselle esitettyihin dokumentteihin, joiden perusteella pelastusviranomainen antaa lausuntonsa. Mikäli esitetyissä dokumenteissa ilmenee puutteita, pelastusviranomainen määrää puutteet korjattavaksi ja dokumentin uudelleen esitettäväksi korjauksen jälkeen. Edellä mainittuja dokumentteja ovat muun muassa pelastussuunnitelmat, poistumisturvallisuusselvitykset, tarkastusyriyten tarkastustodistukset sekä pöytäkirjat pelastustoimen laitteiden tarkastuksista. Pelastuslaissa ei enää määritellä valvontakohteita, vaan pelastuslaitos määrittelee ne alueen palvelutasopäätöksen sekä valvontasuunnitelman perusteella. (Pelastuslaki 379/2011 78 §; Kainuun pelastuslaitos 2016.)

Samoin pelastuslaitos määrittelee muut keinot valvonnan tueksi. Yhtenä tärkeänä osa-alueena on pelastuslain 379/2011 27 §:ssä tarkoitettu ohjaus, valistus ja neuvontatyö. Tämän tehtävän tavoitteena on ehkäistä onnettomuuksia edellä mainituin keinoin, varautua mahdollisiin onnettomuuksiin ja opastaa oikeaan toimintaan onnettomuus- ja vaaratilanteissa. Pelastuslaitos valvoo myös annettujen korjausmääräysten noudattamista

oleellisena osana valvontatyötä. Tarvittaessa pelastuslaitos voi tehdä jälkitarkastuksia niihin valvontakohteisiin, joissa puutteita on havaittu. Pienet puutteet ja niiden korjaukset voidaan valvoa valvontakohteen edustajan allekirjoittamalla ilmoituksesta korjausten tekemisestä. Tämä ilmoitus ei itsessään poista mahdollista jälkitarkastuskäyntiä, vaan pelastusviranomaisen voi tehdä jälkitarkastuksen pistotarkastuksena. (Pelastuslaki 379/2011 27 §; Kainuun pelastuslaitos 2016.)

Omakotitalojen ja kesäasuntojen valvonnassa perinteisen valvontakäynnin eli palotarkastuksen tilalle on kehitetty omavalvonta, jossa valvontakohteen omistaja täyttää hänelle lähetetyn omavalvontalomakkeen ja toimittaa sen pelastuslaitokselle. Tämän tavoitteena on opastaa asukasta havainnoimaan kodin ja kesäasunnon paloturvallisuuspuutteet ja korjaamaan ne mahdollisimman pian. Valvonnan vastuu pysyy yhä pelastusviranomaisella, vaikka asukas tekeekin itse omavalvontaa. Kainuussa vuosittaisista omavalvonta kohteista pyritään tarkastamaan valvontakäynneillä 10 %. (Kainuun pelastuslaitos 2016.)

Pelastusuunnitelmallisten asuinrakennusten eli rivi- ja kerrostalojen valvonta Kainuussa toteutetaan 10 vuoden valvontavälein valvontakäynneillä. Valvontakäyntien rinnalle otetaan lisäksi omavalvonta samoin periaattein kuin mitä tehdään omakotitalojen ja kesäasuntojen kanssa. Näin kiinteistön omistajaa ja haltijaa sekä huoneiston asukkaita pyritään ohjaamaan itse vastaamaan omasta turvallisuudestaan. (Kainuun pelastuslaitos 2016.)

Aluehallintovirasto valvoo pelastuslaitosten palvelutasoa, ja sitä kautta valvonta ulottuu pelastuslaitosten tekemiin valvontatoimiin (Pelastuslaki 379/2011, 85 §). Lisäksi esimerkiksi Kainuun pelastuslaitoksen valvontatoimet kirjataan palotarkastusohjelmaan, josta saadaan tarkka tilasto suoritetuista valvontatoimista. Näitä käsitellään tulosityksiköiden päälliköiden palavereissa useita kertoja vuodessa ja mahdollisiin puutteisiin voidaan puuttua ajoissa. Valvonnan laatu ja toteutuminen on tärkeä osa tuloksellisen valvontatyön takaamiseksi. (Kainuun pelastuslaitos 2016.)

3 KAINUU JA KAINUUN PELASTUSLAITOS

Vaala siirtyi Pohjois-Pohjanmaan maakuntaan valtioneuvoston päätöksellä vuoden 2016 alussa (Valtioneuvosto 2015). Sitä ennen Vaalan kunta oli yksi Kainuun yhdeksästä kunnasta. Kainuuseen jäi siis kahdeksan kuntaa, jotka ovat Kajaani, Sotkamo, Kuhmo, Suomussalmi, Paltamo, Puolanka, Ristijärvi sekä Hyrynsalmi. Maakunnan väkiluku vuoden 2015 lopussa oli noin 70 300 (kuva 1) ja kokonaispinta-ala on noin 22 687 km². Pinta-alasta maa-aluetta on noin 20 197 km², ja maakunnan asukastiheys vain maa-alue huomioiden on 3,5 as/km². Vaalan kuntaa ei ole laskettu näihin tilastoihin. (Kainuun Liitto 2016.)

Kuva 1: Kainuun väestö kunnittain vuoden 2016 alussa (Kainuun Liitto)

Kainuun alueen suurin järvi on Oulujärvi, johon laskee suurin osa Kainuun järvi- ja sulamisvesistä. Oulujoen vesistön pääjärvi on Kainuun maakuntajärvi. Sen pinta-ala on noin 887 km² ja keskisyvyys vain noin 7,6 metriä. Mataluudestaan huolimatta Oulujärvi kuuluu viiden suurimman järven joukkoon Suomessa. Oulujärveen yhdistyy kaksi suurta reittiä, Hyrynsalmen reitti sekä Sotkamon reitti. Näiden reittien kautta järvi saa vetensä muuttaman muun pienemmän vesireitin lisäksi. (Järviwiki 2013.)

3.1 Kainuun pelastuslaitos

Kainuun pelastuslaitos toimii nimensä mukaan Kainuun alueella ja vastaa alueensa pelastustoiminnasta sekä ennaltaehkäisystä. Kainuussa on yksitoista paloasemaa (Vaala lasjetaan vielä Kainuun pelastuslaitokseen), joista kahdeksalla paloasemalla työskentelee päätoimista henkilökuntaa. Kajaanissa toimii maakunnan ainut vakituinen palokunta. Muualla pelastustoiminta hoidetaan puolivakinaisen palokunnan tai sopimuspalokunnan voimin. Kainuun pelastuslaitoksessa on 67 päätoimista virkaa ja näiden lisäksi noin 130 sopimuspalomiestä. (Kainuun pelastuslaitos palvelutasopäätös 2016.)

Pelastustehtäviä Kainuussa vuonna 2015 oli 1583. Näistä ensivastetehtäviä oli 333, virka-apua annettiin 21 kertaa, ja avunantotehtäviä esimerkiksi ensihoidolle suoritettiin 91 kertaa. Näin ollen varsinaisia pelastustoimen omia tehtäviä oli 1138 eli noin 3 tehtävää päivässä ympäri vuoden koko Kainuun alueella. Pelastustehtävistä varsinaisia rakennuspaloja oli 36 kappaletta ja rakennuspalovaaraksi luettuja tehtäviä 54. Toisin sanoen noin 1,7 rakennuspaloa tai rakennuspalovaaraa viikkoa kohden. Automaattisen paloilmottimen tarkastus- tai varmistustehtäviä Kainuun pelastuslaitos hoiti 211 kertaa vuonna 2015. (PRONTO.)

3.2 Palotarkastus ja valvontatyö Kainuussa.

Kainuun pelastuslaitoksen valvontatyön yksi erityispiirre ovat pitkät välimatkat. Tämä aiheuttaa valvontaa tekeville henkilöille kohtalaisen haastavan lisätyön valvontakäyntejä suunnitellessa. Kuntien keskustaajamien ulkopuolella olevien kohteiden valvonta vaatii omat järjestelynsä, ja samalla valvontakäynnillä tarkastaisi mielellään useita kohteita samalta suunnalta jo pelkästään kustannussyistä. Pelastuslaki 379/2011 määrää 79 §:ssä, että pelastuslaitoksen on laadittava valvontasuunnitelma valvontatehtävän toteuttamisesta. Tämä asiakirja ohjaa pelastuslaitoksen käytännön valvontatyötä, ja valvontasuunnitelmassa on määritettävä suoritettavat palotarkastukset sekä muut valvontatehtävät. Siinä tulee myös kuvata se, miten suunnitelman toteutumista arvioidaan. Valvontasuunnitelman tulee kulkea käsi kädessä alueen palvelutasopäätöksen kanssa, ja suunnitelman tulee perustua palvelutasopäätöksessä määriteltyihin riskeihin. Valvontasuunnitelma on tarkistettava vuosittain, ja suunnitelmaa tulee päivittää sen mukaan. Valvontasuunnitelma on toimitettava tiedoksi aluehallintovirastolle ja aluehallintovirasto valvoo osaltaan valvontasuunnitelman toteutumista. (Pelastuslaki 379/2011 79 §.)

3.3 Kainuun pelastuslaitoksen valvontasuunnitelma 2016

Kainuun pelastuslaitoksen valvontasuunnitelma noudattelee pelastuslaitosten kumppanuusverkoston kansallisen valvontasuunnitelmatyöryhmän valvontasuunnitelmaohjetta ja sen rakennetta. Valvontasuunnitelmassa on otettu huomioon alueen palvelutasopäätös. Riskinarvioinnin, tarkastusvälien määrittämisen sekä kohdetietojen päivittämisen on tehnyt Kainuun pelastuslaitoksen ehkäisytyöstä tekevästä päällystöstä koostuva työryhmä. Saadut tulokset on johtava palotarkastaja Pekka Heikkinen kirjannut valvontasuunnitelmaan, ja Heikkinen on kirjoittanut valvontasuunnitelman kirjallisen osion. (Kainuun pelastuslaitos 2016.)

Valvontakäyntien kohteet määrittelee pelastuslaitos itse, ja määrittelyn tulee perustua alueen palvelutasopäätökseen ja siinä määriteltyihin riskeihin. Valvonnan on oltava laadu-

kasta, siinä on oltava tietty säännöllisyys, ja sen tulee olla tehokasta. Lisäksi valvontakäynnin eli palotarkastuksen tulee täyttää hyvän hallinnon perusteet. Valvontasuunnitelma ohjaa käytännön valvontatyötä. Suunnitelmassa on määritelty valvontavälit eri valvontakohteille esimerkiksi kohteen luonteen sekä käyttötavan ja –asteen mukaan (taulukko 1). Lisäksi kohteen omalla turvallisuuskulttuurilla voi olla vaikutusta kohteen tarkastusväleihin. (Kainuun pelastuslaitos, 2016).

Taulukko 1: Yhteenvedo yhden kalenterivuoden aikana suoritettavasta valvonnasta Kainuussa (Kainuun pelastuslaitos, 2016).

Palotarkastusluokka	A1	A2	A3	A4	A5	A6	A1-A6 YHT.	A7 Tarkastettavat rivi- ja kerrostalot	A7 Oma-valvonta	A7 Omavalvonta kohteisiin tehdyt palotarkastukset
Kunta										
HYRYNSALMI	18	2	3	3	7	4	37	6	172	
edellisenä vuonna	25	2	5	11	8	7	58	5	179	
KAJAANI	43	31	44	49	9	41	217	66	985	
	46	30	59	44	15	45	239	46	424	
KUHMO	22	10	15	16	25	3	91	12	150	
	24	7	17	14	21	2	87	11	300	
PALTAMO	9	3	10	10	5	5	42	6	126	
	12	3	3	2	6	4	30	2	126	
PUOLANKA	18	2	6	6	15	4	51	6	370	
	21	2	4	9	11	2	49	2	323	
RISTIJÄRVI	7	1	5	5	4	3	25	2	117	
	7	1	2	2	4	2	18	2	116	
SOTKAMO	19	11	21	15	18	20	104	15	560	
	28	11	17	14	21	15	106	16	762	
SUOMUSSALMI	25	7	16	15	15	3	81	12	464	
	29	9	15	16	15	4	88	17	556	
VAALA	13	3	4	4	4	10	38	3	180	
	9	2	5	5	8	9	38	1	249	
Tavoite yhteensä	174	70	124	123	104	93	686	128		
Edellisvuoden toteutumaprosentti %	99	99	100	100	94	96	98	99		

Kaikkiaan Kainuussa valvontakohteita on kuvan 2 mukaisesti:

A1 Ympärivuorokautisessa käytössä olevat kohteet	kohteita 496
A2 Opetusrakennukset ja päiväkodit	kohteita 120
A3 Kokoon-tumis- ja liiketilat	kohteita 561
A4 Teollisuus- ja varastorakennukset	kohteita 497
A5 Maatalousrakennukset	kohteita 446
A6 Muut rakennukset	kohteita 297
A7 - Kerros- ja rivitalot	kohteita 1259
(taloyhtiötä (muodostaa valvontakohteen))	
- Asuinrakennukset	kohteita 27831
- Vapaa-ajanrakennukset	kohteita 13960

Kuva 2: Yhteenveto Kainuun valvontakohteista palotarkastusluokittain (Kainuun pelastuslaitos 2016.)

Tarkastuskohteiden valvontavälit pohjautuvat pelastuslaitosten kumppanuusverkoston laatiman valvontasuunnitelmaohjeen mukaisiin väleihin. Tätä ohjetta on pidetty pohjana valvontavälejä määriteltäessä, joskin Kainuussa ohjeesta on poikettu useassa osiossa. Automaattisilla sammutuslaitteistoilla varustettujen hoitolaitosten tarkastusväli on 12 – 36 kk. Tässä on huomioitu suuremmat hoitolaitokset siten, että niiden tarkastusväli on kuitenkin korkeintaan 24 kk. Jakeluasemista kylmät jakeluasemat tarkastetaan 60 kk välein ja huoltoasemat 36 kk välein. Alle 50 asiakaspaikan hotellityyppiset kohteet tarkastetaan 48 kk välein ja samoin yksittäiset vuokrattavat lomamökit tarkastetaan myös 48 kk välein. Poliisin säilöönottotilat tarkistetaan poistumisturvallisuuskohteina 36 kk välein niiden pienuuden vuoksi. (Kainuun pelastuslaitos 2016.)

Asiakirjavalvontaa tehdään poistumisturvallisuus selvityksille, pelastussuunnitelmille sekä muille tarpeellisille asiakirjoille. Poistumisturvallisuuden valvonta on yksi osa pelastuslaitoksen valvontatyötä. Kohteiden poistumisturvallisuutta valvotaan, ja tarpeen mukaan pelastuslaitos ryhtyy pelastuslain edellyttämiin toimenpiteisiin. Pelastussuunnitelmia valvotaan kohteiden valvontakäyntien yhteydessä sekä erillisenä valvontatoimenpiteenä esimerkiksi yleisötapahtumien osalta. Pelastuslaitos ei arkistoi heille toimitettuja pelastussuunnitelmia. Pelastuslaitos tarkastaa suunnitelman ja antaa siitä lausunnon ja pyytää tarvittaessa täydentämään pelastussuunnitelmaa. Pääpaino pelastussuunnitelmissa

on henkilö- ja paloturvallisuudessa. Tarvittaessa pelastuslaitos nostaa operatiivista valmiuttaan erityisen syyn kuten suurehkon yleisötapahtuman perusteella. (Kainuun pelastuslaitos 2016.)

Valvontatyötä Kainuussa tekevät pelastusviranomaisiksi nimetyt henkilöt. Erityisosaamista vaativat valvontatehtävät tehdään päällystön voimin. Vaatimattomampia kohteita, joissa erityisosaamista ei välttämättä tarvita, tarkistetaan henkilöstön osaamistason perusteella koko henkilöstöllä. Suurin osa valvontatyötä tekevistä osallistuu myös päivittäiseen hälytystoimintaan. Valvonnan lisäksi vuosittain tehdään myös erilaisia koulutustilaisuuksia, neuvontaa sekä erilaista turvallisuusviestintää esimerkiksi kouluissa ja työpaikoilla. Osa ennaltaehkäisevää toimintaa on olla myös näkyvillä erilaisissa tapahtumissa ja tuoda näin ollen turvallisuustietoutta kansalaisten keskuuteen. (Kainuun pelastuslaitos 2016.)

Kemikaalikohteiden osalta pelastusviranomainen valvoo räjähteiden ja kemikaalien turvallisuutta. Lisäksi pelastusviranomainen tekee käyttöönottotarkastuksia vähäisen teollisen käsittelyn ja varastoinnin osalta. Lisäksi Kainuun pelastuslaitos osallistuu turvallisuus- ja kemikaaliviraston käyttöönottotarkastuksiin sekä muihin tarkastuksiin mahdollisuuksien mukaan. Alle ilmoitusrajan jäävien ja ilmoitusrajan ylittävien vähäisten kohteiden valvontaa tehdään samaan aikaan palotarkastusten yhteydessä. Pelastuslaitoksen kemikaalivastuuhenkilö tai hänen edustajansa tekee päätöksen ja tarkastuksen, mikäli ilmoitusraja ylittyy. Nestekaasun osalta toiminta hoidetaan samoin periaattein. (Kainuun pelastuslaitos 2016.)

Öljylämmityslaitteistot ja niiden valvonnan hoitavat pelastusviranomaiset. Käyttöön otettavien laitteistojen käyttöönottotarkastus tehdään 3 kk:n kuluessa asennuksesta, mikäli säiliön tai säiliöiden yhteenlaskettu tilavuus on alle 200 m³. Polttoöljyn osalta pelastuslaitos tekee tarkastuksen, mikäli säiliötilavuus on yli 200 m³ mutta alle 1000 m³. Kuntien ympäristöviranomaiset toimivat yhteistyössä pelastuslaitoksen kanssa valvontaa tehdesään. Maanalaisten säiliöiden tarkastukset tehdään asiakirjavalvontana kauppa- ja teollisuusministeriön päätöksen 344/1983 5 §:n mukaan pelastusviranomaiselle toimitettujen pöytäkirjojen perustella. Pyroteknisten tuotteiden varastointia ja myyntiä valvotaan asiakirjavalvontana sekä tarkastuksina tuotteiden pääasiallisena myyntikautena 27.12.–31.12. (Kainuun pelastuslaitos 2016; Laki vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta 390/2005; Kauppa- ja teollisuusministeriön päätös maanalaisten öljysäiliöiden määräaikaistarkastuksista 344/1983.)

4 ARVIOIVA TARKASTUSMALLI KAINUUSSA

Kainuun pelastuslaitos on ottanut osassa valvontakohteita käyttöönsä omatoimisen varautumisen auditoinnin. Tätä Helsingin pelastuslaitoksen kehittämää mallia Kainuussa käytetään valvontakohteissa, joiden suunniteltu valvontaväli on 12 – 36 kk. Auditointimallin avulla pelastuslaitos pyrkii kehittämään kohteen omaa varautumista ja turvallisuuskulttuuria. Samalla pelastuslaitos voi tuottaa itselleen ja kohteen edustajille eräänlaisen numeerisen arvon kohteen riskitasosta. Tätä arvoa voidaan käyttää apuna suunniteltaessa valvontakohteen valvontaväliä. (Kainuun pelastuslaitos 2016.)

Uuden pelastuslain 379/2011 astuessa voimaan vuonna 2011 nousi tarve kehityshankkeelle, joka koskee pelastusviranomaisen valvontatoimintaa Helsingin pelastuslaitoksella. Pelastusviranomaisen valvontatoiminnan tulee perusta muun muassa riskien arviointiin sekä tarkastusten säännöllisyyteen. Toiminnan tulee olla tehokasta ja laadukasta kaikissa valvontakohteissa. Tätä kehityshanketta alkoi työstämään Metropolia-ammattikorkeakoulun yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen koulutusohjelman opiskelija Tuomas Pylkkänen. Ohjaajana työssä toimi yliopettaja Jukka Kaisla. (Pylkkänen 2013, 1-7.)

Tuloksena Pylkkänen on laatinut omatoimisen varautumisen toimintamallin. Toimintamallissa kohteen omatoiminen varautuminen on jaettu kuuteen eri osioon, joita materiaalissa merkitään kirjaimilla A – D. Kaikki eri osiot on jaettu viiteen eri turvallisuustasoon, joiden mukaan kohteen kokonaisturvallisuutta arvostellaan. Turvallisuustaso 1 on heikko taso, turvallisuustaso 2 on puutteellinen taso ja turvallisuustaso 3 on lain vaatima taso. Taso 4 on taas hieman lakisääteistä tasoa korkeampi, ja tällä tarkoitetaan omaehtoista tasoa. Taso 5 on edistyksellinen turvallisuustaso. (Pylkkänen 2013 liite 2.)

Kohta A eli turvallisuusjohtaminen on edellä mainittujen tasojen lisäksi jaoteltu vielä kolmeen eri osioon. Osio Aa kattaa vastuunjaon, osio Ab kattaa omatoimisen valvonnan ja osio Ac valvontakohteen reagoimisen havaittuihin turvallisuuspuutteisiin. Kohta B, onnettomuusriskienhallinta, on jaettu osa-alueisiin Ba, Bb ja Bc. Ba käsittelee riskien arviointia ja tunnistamista, osio Bb keskittyy riskienhallintakeinoihin ja Bc riskienhallinnan dokumentointiin. Kohta C on turvallisuuteen liittyvät asiakirjat. Osio Ca kattaa pelastussuunnitelman, osio Cb muut turvallisuuteen liittyvät asiakirjat ja osio Cc asiakirjojen ajantasaisuuden ja käytettävyyden. (Pylkkänen 2013 liite 2.)

D kohta on enemmän niin sanottua perinteistä palotarkastusta noudattavaa, eli tämä kohta koskee rakenteellista paloturvallisuutta. Osio Da käsittää onnettomuuksien syntymisen ehkäisyä, Db poistumismahdollisuuksien turvaamisen ja Dc onnettomuuksien vaikutusten rajoittamisen. E eli turvallisuustekniikka kattaa onnettomuuden havaitsemisen ja siitä varoittamisen Ea, alkusammutusvalmiuden Eb ja onnettomuustilanteiden aikana käytettävän turvallisuustekniikan Ec. Viimeisin kohta F, turvallisuusviestintä ja –osaaminen, kattaa osiot Fa turvallisuusviestintä, Fb ennaltaehkäisevä turvallisuusosaaminen ja Fc onnettomuustilanteiden edellyttämä turvallisuusosaaminen. (Pylkkänen 2013 liite 2.)

Nämä kaikki osa-alueet arvioidaan tasojen 1 - 5 mukaan, ja näiden osa-alueiden pisteiden keskiarvo normaaleja pyöristyssääntöjä noudattaen antaa kyseiselle kohdalle arvosanan asteikolla 1 - 5. Kaikki kohdat A - F arvioidaan samoin, ja näiden keskiarvosta syntyy valvontakohteelle kokonaisarvosana turvallisuudesta. Tavoitteena on saada kaikki osa-alueet ja kokonaisuus lain vaatimaan tasoon 3. Mikäli näin ei jossain kohdassa käy, kohteen puutteet tulee määrätä korjattavaksi lakisääteiseen tasoon kolme. (Pylkkänen 2013 liite 2.)

5 KYSELYTUTKIMUS JA ONGELMAKOHTIA

Omaakohtaiset kokemukseni palotarkastajana Kainuun pelastuslaitoksella auditointimateriaalia käyttäen herättivät minussa ajatuksen tämän opinnäytetyön tekemiseen. Havaitsin useita ongelma-kohtia materiaalissa käytännön valvontatyössä, varsinkin pienissä ja keskisuurissa valvontakohteissa. Ensimmäinen ongelma-kohta löytyi materiaalin ja valvontakohteen edustajan välisestä kuilusta. Materiaalin laajuus ei välttämättä jaksa kiinnostaa kiireistä yrittäjää tai hoitolaitoksen turvallisuudesta vastaavaa palvelupäällikköä siinä määrin, kuin sen pitäisi. Muutamissa valvontakohteissa materiaaliin ei ollut tutustuttu lainkaan, osa henkilöistä oli ”unohtanut” ja osa ei ollut omilta kiireiltään ehtinyt. Annettu materiaali on vaativa jossain määrin jopa palotarkastajalle, ja näin ollen se ei toimi maalikon käsissä. Yhdestäkään valvontakohteesta en saanut heidän itsearviotaan turvallisuuden tasosta. Kaikissa kohteissa ajankäytöstä suuri osa meni materiaalin läpikäymiseen ja neuvontaan itse materiaalin osalta. Varsinaisesta rakennuksen tarkastuksesta tuli usein nopeahko läpjuoksu aikataulujen vuoksi.

Toinen selkeä ongelma-kohta on itse materiaalissa tehtäessä valvontakäyntejä nimenomaan pienehköihin kohteisiin. Jos osa-alueita arvioidaan niin kuin on ajateltu, tuloksista saadaan hyvin harvoin kokonaisuusarvosanaltaan lakisääteistä tasoa oleva lopputulos. Tämä vääristää kohteen kokonaisturvallisuutta ja aiheuttaa sen, ettei valvontavälejä voida pidentää kuten materiaalin yhtenä tarkoituksena on, mikäli kohteen turvallisuustaso olisi siihen muutoin riittävä. Yhden kohdan puute voi johtaa väistämättä toisen ja jopa kolmannenkin kohdan puutteellisuuteen, ja näin ollen kokonaisuuskin kärsii näistä. Esimerkiksi riskienhallinnan puutteet johtavat usein myös puutteelliseen pelastussuunnitelmaan ja puutteellinen pelastussuunnitelma johtaa huonoon turvallisuusviestintään ja –osaamiseen. Huono tai hyväkään turvallisuustekniikka ei itsessään pelasta mitään, mikäli henkilöstö ei kykene toimimaan annettujen ohjeiden mukaan. Huono tekniikka ei toimi, vaikka käyttäjä osaisikin käyttää sitä ja päinvastoin. Toimivasta sammuttimesta ei ole hyötyä, mikäli sen sijaintia ei tiedetä tai sitä ei osata käyttää. Toisin sanoen eri kohdat A - F voivat yksittäisellä epäkohdalla vaikuttaa vääristävästi koko kohteen turvallisuustasoon ja ennen kaikkea kohteen kokonaisturvallisuuden arviointiin. Valvovalla viranomaisella jää liian paljon sovellettavaa ja tulkittavaa. Valvontakäynnit eivät voi näin olla tasapuolisia eivätkä täytä hyvän hallinnon peruspilareita.

Edellisessä kappaleessa kerroin omia näkemyksiäni auditoivan palotarkastuksen toimivuudesta pienissä ja keskisuurissa valvontakohteissa. Tarkoitukseni on tehdä tutkimus, joka kattaa mahdollisimman paljon pelastuslaitosten valvontatyötä tekevien henkilöiden mielipiteitä. Tällä määrällisellä tutkimuksella pyrin löytämään arvioivan valvontakäynnin epäkohtia. Opinnäytetyön raporttiin kirjaan omat ajatukseni arvioivan valvontakäynnin suorittamiseen pienissä ja keskisuurissa valvontakohteissa saadun tutkimusaineiston perusteella.

Kyselytutkimus tehtiin Webropol- kyselynä ja kysely lähetettiin kaikkien Suomen pelastuslaitosten palotarkastuksista sekä riskienhallinnasta vastaaville henkilöille. Toivon heidän jakavan kyselyä omien laitosten valvontatyötä tekeville, ja sitä kautta saan määrää tutkimukseeni. Toivon vastausprosentin olevan mahdollisimman korkea, jotta saan riittävästi tutkimusaineistoa opinnäytetyöhöni. Tässä piileekin tutkimukseni tutkimusongelma. Mikäli vastauksia ei tule riittävästi, herää kysymys tutkimuksen luotettavuudesta. Vastaavasti tutkimusta ei voida pitää laadullisestikaan kovin luotettavana.

Kysymysten asettelu on vaikea osa. Kysymysten tulisi kattaa kaikki epäkohdat, joihin toivon vastausta huomioiden kuitenkin kyselyn pituus. Tarkoituksena on lähettää kymmenkunta kysymystä, joihin toivon vastattavan mahdollisimman kattavasti. Kysymyksistä laadin yhteenvedon ja sen perusteella pohdin tutkimukseni tulosta opinnäytetyön pohdinta osiossa.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Kyselytutkimus lähetettiin eri pelastuslaitoksiin aiemmin tehdyn tutkimussuunnitelman mukaan. Käytännössä kysely lähetettiin 50 henkilölle eri pelastustoimen alueilla, ja he jakoivat kyselyä eteenpäin. Henkilöt, joille kysely lähetettiin, olivat pääosin riskienhallinnasta ja ennaltaehkäisystä vastaavia johtohenkilöitä kuten johtavia palotarkastajia, riskienhallintapäälliköitä ja niin edelleen. Varsinaista kokonaisuuttakaan henkilöistä, joihin kysely kohdistui, on hyvin vaikea arvioida. Seuraavien tunnuslukujen mukaan saadaan kuitenkin jonkinlainen käsitys vastaajien aktiivisuudesta.

Näistä 50 henkilöstä, joille kysely lähetettiin, kyselyyn vastasi ainoastaan 10 henkilöä eli 20 prosenttia. Vastaajia olisi saanut olla enemmänkin mutta on vaikea sanoa, kuinka moni johtavassa asemaa oleva tekee itse käytännön valvontatyötä. Kyselyä jaettiin eteenpäin, ja kokonaisvastausten määrä oli 76 vastausta. Kyselyä oli avattu 151 kertaa niin, ettei siihen oltu vastattu lainkaan. Lukumääräisesti voidaan todeta, että kyselytutkimus on saavuttanut 201 henkilöä (50 + 151). Vastauksia annettiin mainitut 76 vastausta, eli vastausprosentiksi saadaan näin lähes 38 prosenttia.

Tätä vastausprosenttia voitaneen pitää kohtuullisena. Olisin toivonut, että vastausprosentti olisi noussut yli 50 prosentin. Kuitenkin vastaajien määrän ollessa 76 vastaajaa voitaneen todeta, että tutkimuksen aineisto on riittävä pohdittaessa tutkimuksen luotettavuutta. Vastaajien lukumäärän suhde 22:een pelastustoimen alueeseen on mielestäni hyvä. Keskimääräisesti jokaisesta pelastuslaitoksesta kyselyyn vastasi noin kolme henkilöä. Osassa pelastuslaitoksia arvioiva palotarkastusmalli ei ollut ollenkaan käytössä, ja tämä nostaa vastanneiden määrää suhteessa pelastuslaitoksiin. Vastaajien määrä suhteessa pelastuslaitoksiin on mielestäni hyvä ja tutkimusta voidaan pitää luotettavana.

6.1 Kyselyn vastaukset

Onko pelastuslaitoksellanne käytössä auditoiva tai jokin muu arvioiva palotarkastusmalli? Jos on, niin mikä?

Ensimmäinen kysymys käsitteli arvioivan palotarkastuksen käyttöä pelastuslaitoksissa. Kysymyksellä haettiin otantaa siitä, miten erilaiset arvioivan palotarkastuksen mallit ovat yleensäkin käytössä. Saatujen vastausten perusteella vastaajista lähes 79 prosenttia käyttää jotain arvioivan palotarkastuksen mallia työssään. Kyselyssä ilmeni, että niin sanottu Helsingin malli on selkeästi käytetyin arvioivan palotarkastuksen malli. 33 vastaajaa kertoi käyttävänsä edellä mainittua Helsingin mallia valvontatyössään. Vastaajista 3 käyttää Tutor-mallia ja 4 vastaajaa käyttää Merlot-palotarkastusohjelman mukana olevaa arviointimallia. Loput arvioivaa tai siihen verrattavaa mallia käyttävistä käyttää jotain muuta kuin edellä mainittuja sovelluksia. Näistä voitaneen mainita muun muassa WiseMaster ja PaTa (kuva 3). Osalla laitoksia on käytössä oma heidän itsensä kehittämä arvioiva malli.

Kuva 3: Arvioivan palotarkastuksen käyttö eri pelastuslaitoksissa.

Osa vastaajista ei kertonut, mitä mallia he käyttävät. Vastauksista ei ilmene käytettävä palotarkastusmalli eikä se, missä laajuudessa arvioivaa palotarkastusta käytetään heidän omassa pelastuslaitoksessa. 16 vastaajaa kertoi, ettei heillä ole käytössä mitään arvioivan palotarkastuksen mallia.

Kuka/ketkä vastaavat valvontakohteiden tarkastuksista ja miten kohteet jaetaan tarkastajien kesken?

Kyselyn seuraava kysymys pyrki selvittämään, kuka tai ketkä vastaavat valvontakohteiden tarkastuksista. Pääosin valvontakohteiden, joissa arvioivaa palotarkastusmallia käytetään, valvontakäyntejä tehdään päällystön voimin. Lisäksi joissakin laitoksissa näiden lisäksi valvontaan osallistuu myös alipäällystö tai muutoin erikseen nimetyt palotarkastajat kuten esimerkiksi palotarkastusmiehet. Palomiehet eivät juurikaan osallistu arvioivaan palotarkastukseen, vaan heidän vastuullaan on omavalvonnan työkenttä. Jaottelussa on otettu huomioon myös kohteiden koko ja luonne. Palotarkastajat ja palomestarit keskittyvät suuriin kohteisiin tai muutoin erityistä osaamista vaativiin kohteisiin kuten kemikaalikohteet. Alipäällystö keskittyy vastaavasti pienempiin valvontakohteisiin.

Valvontakohteet jaetaan tarkastajien kesken laitospohjaisesti. Osassa laitoksia valvontakohteet jakaa paloinsinööri, osissa taas valvontapäällikkö tai muu vastaava valvontatyön esimies. Johtavat palotarkastajat voivat jakaa kohteet alueensa palotarkastajille. Pienissä pelastuslaitoksissa esimerkiksi vastualueen apulaispalopäällikkö jakaa kohteet parhaaksi katsomallaan tavalla alueensa palotarkastajille. Asemakohtaisen jaottelun tekee aseman esimies tai palotarkastaja, mikäli asemalla on oma palotarkastaja. Valvontakohteita jakavat

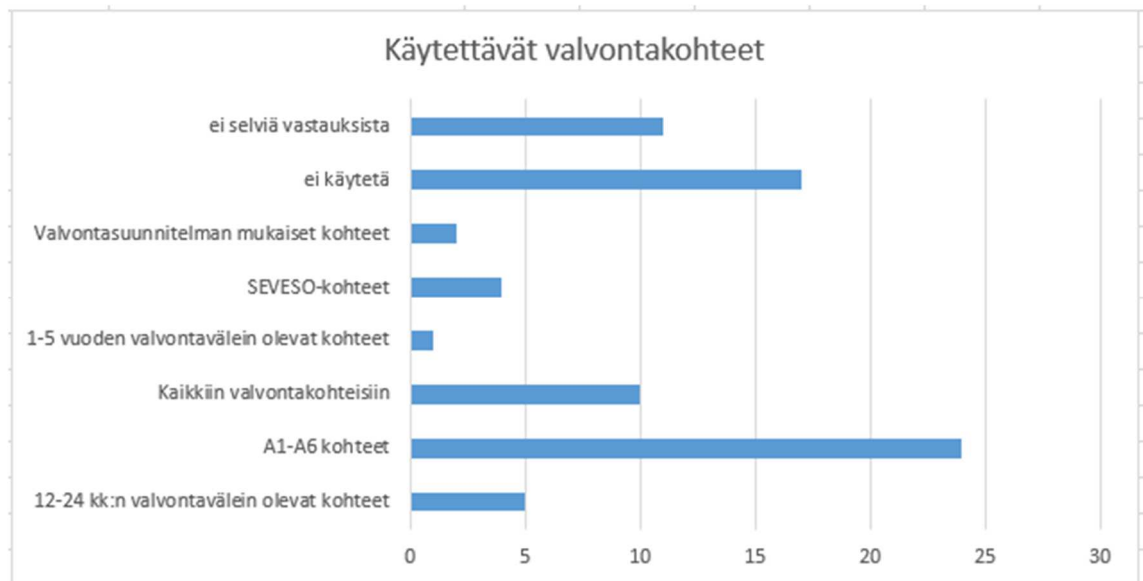
- päällystö (palotarkastajat, palopäälliköt, palomestarit)
- tuloksiköt (riskienhallinnan tuloksiköt)
- asemavastaavat (paloesimiehet, asemamestarit jne.).

Pääosa 76:sta tähän kysymykseen vastaajista kertoo valvontakohteiden jakamisen olevan päällystön vastuussa. Vain 4 vastaajaa kertoo asemavastaavien jakavan valvontakohteet heidän alueellaan. Tutkimuksesta ei ilmene, ovatko nämä asemat pienempiä paloasemia, joissa ei ole päällystötason viranhaltijaa.

Millaisiin kohteisiin arvioivaa tai muuta arvioivaa palotarkastusta käytetään?

Samoin arvioivan palotarkastuksen käyttö on hyvin kirjavaa eri pelastuslaitosten välillä. Osa laitoksista käyttää materiaalia kaikkiin kohteisiin soveltaen materiaali kohteen käytötavan ja koon mukaan. Pääosin arvioivaa palotarkastusmateriaalia käytetään kuitenkin

A1 – A6-luokan kohteissa, ja painotus on näissä kohteisiin, joissa valvontaväli on enintään 24 kk. Materiaalin käyttöä ohjaa hyvin paljon kohteiden tarkastusväli ja alueen oma valvontasuunnitelma, joka on laadittu riskiperusteisesti.

Kuva 4: Valvontakohteet, joissa käytetään jotain arvioivan palotarkastuksen mallia.

Kyselyn vastauksista löytyy päällekkäisyyksiä muun muassa A1 – A6-luokan valvontakohteiden, 12 – 24 kk:n valvontaväleillä olevien valvontakohteiden, 1 – 5 vuoden valvontaväleillä olevien kohteiden sekä valvontasuunnitelman mukaisten kohteiden välillä. Kaikki edellä mainitut kohteet voidaan jaotella valvontaluokkien A1 – A6 mukaan. Pelastuslaitosten valvontasuunnitelmat käsittävät kuvassa 4 olevan taulukon mukaiset valvontakohteet, mikäli valvontasuunnitelmaa laadittaessa on noudatettu pelastuslaitosten kumppanuusverkoston laatimaa ohjeistusta.

Millaisena palotarkastaja kokee auditoivan tai muun arvioivan palotarkastuksen? Onko palotarkastajia perehdytetty arvioivan materiaalin käyttöön? Jos on, niin miten?

Kyselyssä halusin saada selville ajatuksia siitä, miten eri toimijat kokevat arvioivan palotarkastuksen. Halusin selvittää, onko palotarkastajia koulutettu materiaalin käyttöön vai onko materiaalin käyttö perustunut itseopiskeluun. Jos materiaaliin on koulutettu, miten koulutus on toteutettu ja onko siitä ollut hyötyä? Tässäkin käytäntö on hyvin vaihtelevaa. Osassa pelastuslaitoksia perehdytystä ei ole ollut ollenkaan. Osassa taas perehdytys on

ollut jonkinlainen oppitunti tai videokoulutus. Osa vastaajista on kokenut koulutuksen huonoksi sisällöltään ja pitänyt koulutusta kokonaisuudessaan turhana. Joissakin laitoksissa on järjestetty usean päivän mittaisia koulutuksia palotarkastajille. Vastauksista ilmenee kuitenkin, ettei varsinaisen koulutuksen jälkeen asiaan juurikaan enää palata, vaan materiaalin käyttö ja rutiinin saavuttaminen jää yksin palotarkastajan vastuulle. Kysyttäessä mielipiteitä arvoivasta palotarkastuksesta vastattiin muuan muassa seuraavaa

- hyvä toimintatapa
- raskas käyttää
- hyödyllinen vain suurissa kohteissa
- turha ja hyödytön
- hyvä jos kohde sitoutuu itse turvallisuuteensa
- monimutkainen.

Osa tarkastajista pitää arvioivaa materiaalia hyvänä pohjana tarkastuksille. Helsingin pelastuslaitoksen omatoimisen varautumisen auditointimalli on selvästi käytettyin. Pääosin materiaalia käytetään sellaisenaan, mutta monessa tarkastuskohteessa materiaalia joudutaan soveltamaan. Osa vastaajista kokee materiaalin raskaaksi, osan mielestä se toimii hyvin kaikkialla. Kuitenkin suurin osa vastaajista kokee auditoivan tai jonkin muun arvioivan palotarkastuksen materiaalin olevan hyvä asia verrattuna perinteiseen palotarkastukseen. Vastaajien mukaan materiaalin tehokas käyttö vaatii kunnan koulutuksen, jotta siitä saataisiin paras mahdollinen hyöty. Itseopiskelemalla hyöty jää pieneksi ja tarkastuksen aika menee asioita soveltaessa. Pehdytyksestä kysyttäessä vastattiin seuraavaa:

- on järjestetty pehdytyskoulutus (oppitunti, videokoulutus)
- opintojakso 12 op (Tutor)
- oma pehdyminen ainoastaan
- esimiehen opastus
- ei pehdytystä ollenkaan
- pehdytys Pelastusopistolla opiskelu- tai kurssiaikana.

Vastauksista ilmenee, että osa vastaajista on saanut hyvänkin pehdytyksen käytettävään materiaaliin. Osa taas ei ole saanut pehdytystä juuri laisinkaan. Vastauksista voitaneen tulkita, että parhaimmin pehdytetyt henkilöt ovat myös saaneet eniten onnistumisia ar-

vioivan palotarkastuksen käytöstä. Tämä tulkinta perustuu vastaajien mielipiteeseen arvioivan palotarkastuksen toimivuudesta suhteessa siihen, mitä he vastasivat saadusta perehdytyksestä aineiston käyttöön.

Miten kohteen edustajat kokevat auditoivan tai muun arvioivan palotarkastuksen? Onko kohteen edustajia perehdytetty arvioivan materiaalin käyttöön? Jos on, niin miten?

Kysyttäessä palotarkastajien mielipidettä siitä, miten eri valvontakohteiden edustajat ovat ottaneet arvioivan materiaalin vastaan, saadaan hyvin laaja joukko vastauksia ja mielipiteitä, kuten muun muassa

- positiivinen kokemus
- vaivautunut kohteen edustaja jos paperit eivät ole kunnossa
- mielekäs tarkastustapa.

Periaatteena useilla pelastuslaitoksilla on, että materiaali lähetetään kohteelle ennakoon. Kohteen edustajien tulisi tutustua materiaaliin ja täyttää mahdollisesti omatarkastuslomake tai vastaava. Vastaajien mukaan hyvin marginaalinen määrä kohteista täyttää edellä mainitun lomakkeen. Suuri osa kohteiden edustajista ei ole muistanut tai ehtinyt perehtyä materiaaliin, osa ei ole saanut sitä ja osaa asia ei kiinnosta. Koulutusta kohteen edustajat eivät ole saaneet juuri lainkaan:

- Ei ole perehdytetty ollenkaan.
- Eivät jaksakaan perehtyä annettuun aineistoon.
- Vaikea, ensimmäisen arvioivan valvontakäynnin jälkeen helpompaa.
- Itsearviointia ei osata tai ei muuten tehdä

Valvontakohteen henkilöstön koulutus on usein palotarkastajan vastuulla, ja ensimmäisellä tarkastuksella aikaa meneekin suhteellisen paljon materiaalin läpikäymiseen. Varsinaiselle tarkastukselle jää liian vähän aikaa varsinkin suurissa valvontakohteissa. Osa valvontakohteista kritisoi tarkastuksen hintaa. Pelastuslaki 379/2011 antaa 96 §:n mukaan alueen pelastustoimelle mahdollisuuden periä maksua pelastuslain 379/2011 79 §:n valvontasuunnitelman mukaisista valvontatehtävistä alueen itsensä määrittelemän palveluhinnaston mukaisesti (Pelastuslaki 379/2011, 96 §). Joissain valvontakohteissa valvonnan maksullisuus on aiheuttanut vahvaakin kritiikkiä, vaikkakin valvonnan maksullisuus on lopulta ymmärretty, kun asia on perusteltu riittävän hyvin.

Millaisessa kokoluokassa nykyinen arvioiva materiaali toimii? Mikä materiaalissa on toimivaa, mikä ei ja miksi?

Materiaalin toimivuudesta eri valvontakohteissa pääpaino on vastausten perusteella suurissa valvontakohteissa. Jos kohteen oma organisaatio on vastaajien mielestä riittävän laaja ja asiaan omistautunut, materiaali toimii hyvin ja on helppokäyttöinen riippumatta siitä, minkälainen arvioivan palotarkastuksen materiaali valvontakäynnin tekijällä on käytössään. Pienissä ja keskisuurissa valvontakohteissa liian laaja ja raskas materiaali antaa vastaajien mielestä liikaa mahdollisuuksia soveltamiselle. Osa tarkastajista on luopunut kokonaan materiaalin käytöstä. Selkeää yksittäistä syytä materiaalista luopumiseen ei vastauksista ilmene.

Suurimmalla osalla tutkimukseen vastanneilla on käytössä Helsingin pelastuslaitoksen auditointimateriaali. Tämä heijastuu jossain määrin vastauksiin ja heidän omiin mielipiteisiinsä tutkimuksessa:

- keskisuurissa ja suurissa toimii hyvin
- ei toimi pienissä
- soveltaen käy kaikkiin kohteisiin
- TuKes:n kohteissa toimii parhaiten
- selkeissä kohteissa riippumatta kohteen kokoluokasta
- on toiminut
- ei toimi ollenkaan
- ei sovellu maataloille
- pienissä toimii, suurempiin tulisi saada selkeämpi materiaali
- liikaa tulkinnanvaraa.

Vastauksista on vaikea tulkita yhteistä mielipidettä arvioivaan palotarkastukseen ja eri materiaalien toimivuuteen. Osan mielestä toimii ja osan mielestä ei. Uskoisin vastaajan oman kokemuksen vaikuttavan vastauksiin. Mikäli vastaaja on saanut hyvän perehdytyksen materiaalin käyttöön, materiaali toimii paremmin riippumatta siitä, mitä materiaalia valvova viranomainen käyttää ja että minkäkokoinen valvontakohte on kyseessä.

Onko arvioivalla palotarkastuksella mielestänne pystytty vaikuttamaan kohteen valvontaväleihin ja turvallisuuskulttuuriin? Miten?

Kysymykseen vastattiin muun muassa seuraavasti:

- Kyllä on voitu vaikuttaa.
- Ei ole haluttu muuttaa tarkastusvälejä.
- Varmaan vaikuttaa turvallisuuskulttuuriin jotenkin.
- Ei ole pystytty vaikuttamaan.
- On jonkin verran.
- Valvontavälejä on lyhennetty/pidennetty.
- Ei osaa sanoa.
- Tulokset eivät näy vielä.

Pääosa vastaajista kokee kuitenkin, että arvioiva materiaali on vaikuttanut kohteiden valvontaväleihin ja turvallisuuskulttuuriin. Arvioiva palotarkastus antaa selkeämmän aineiston johon voi vedota silloin, kun valvontavälejä määritellään uudelleen. Jos kohteen oma turvallisuuskulttuuri on kunnossa, kohteen tarkastusväliä on voitu pidentää, ja tämä on voitu perustella nimenomaan arvioivan palotarkastuksen kautta. Lisäksi aineisto on vastaajien mukaan tuonut selkeyttä esimerkiksi usean liikehuoneiston kiinteistöön. Liikehuoneistojen haltijat ja käyttäjät ovat materiaalin ja arvioivan palotarkastuksen perusteella tulleet tietoisiksi omasta vastuustaan kohteen kokonaisturvallisuudessa. Vastaavasti kiinteistön omistajan vastuut ovat selkiytyneet. Materiaalista ja arvioivasta palotarkastuksesta on näin ollen ollut selkeää hyötyä kaikille osapuolille, ja kohteen turvallisuustasoa on näin ollen pystytty parantamaan.

Helpottaako nykyinen arvioiva palotarkastusaineisto valvontakohteiden tarkastustapahtumaa? Miten?

Materiaalin koetaan myös helpottavan itse tarkastustapahtumaa, mikäli tarkastaja ja kohteen edustajat ovat perehtyneet arvioivaan palotarkastukseen riittävän laajasti. Tarkastajalla on käytössään eräänlainen lukujärjestys, jonka mukaan toimia. Jos kohteen edustaja on omaksunut materiaalin riittävän hyvin, valvontatapahtumasta tulee helppo ja toimiva. Mikäli edellä mainitut asiat eivät toteudu, arvioiva palotarkastus jää pintapuoliseksi ja

pöytäkirja perustuu hyvin paljon tulkintoihin eri osa-alueiden kohdalla. Hyvin tehdyn arvioinnin jälkeen seuraavan valvontakäynnin arviointi menee vastaajien mukaan jo huomattavasti paremmin. Vanhasta arvioivan palotarkastuksen pöytäkirjasta saa hyvin tukea uuden tarkastuksen suorittamiselle:

- kyllä helpottaa
- selkeä lukujärjestys valvontakäynnin tueksi
- ei tuo lisäarvoa
- turvallisuuskulttuuriin kiinnitetään enemmän huomioita
- ei helpota
- tuo tasapuolisuutta muistilistan ominaisuudessa
- ei käytetä
- monimutkaistaa pienissä kohteissa
- jonkin verran.

Yleiskuva vastauksista on kuitenkin se, että arvioiva palotarkastus on perinteistä tarkastusta parempi ja sillä saadaan aikaan parempia tuloksia.

Vapaa sana (kehitysajatuksia, ongelmia, ratkaisumalleja)

Viimeisenä osiona kysyin vastaajilta heidän omia ajatuksiaan arvioivasta palotarkastuksesta, mahdollisia ongelmakohtia sekä kehitysajatuksia arvioivan valvontatapahtuman kehittämiseksi. Pääpaino vastauksissa on, että arvioiva materiaali on hyvä apukeino ja se toimi hyvin nimenomaan siinä roolissa. Pieniin kohteisiin toivottaisiin kevyempää ja helppokäyttöisempää mallia ja materiaalia. Yleisesti ottaen vastaajien mielestä arvioiva palotarkastus on perinteistä palotarkastusta parempi vaihtoehto. Arvioinnilla saavutetaan laatua tarkastuksiin, joskin tulkinnan mahdollisuutta haluttaisiin pienentää:

- Auditointi on vain apuväline.
- Periaate on hyvä.
- Parempi kuin ei mitään.
- Valvontaa tulisi yhdentää valtakunnallisesti.
- Ei tehdä asioista liian vaikeita.
- Materiaalia tulee kehittää koko ajan.
- Suppeampi arvosteluasteikko helpottaisi.

6.2 Yhteenveto tutkimustuloksista

Kyselytutkimuksella pyrittiin löytämään mahdollisesti olemassa oleva yhteinen linjaus eri pelastuslaitosten välillä arvioivaa valvontakäyntiä ajatellen. Vastausten mukaan arvioivan palotarkastuksen materiaalin käyttö, ohjeistus ja arviointitapahtumat itsessään ovat hyvin erilaisia pelastustoimen alueiden välillä, ja yhteistä mallia arvioivaan palotarkastukseen ei vastauksista löydy. Arvioivaa palotarkastusta käytetään useissa laitoksissa mutta materiaalit ja käytänteet poikkeavat yllättävän paljon toisistaan. Vaikka Helsingin pelastuslaitoksen omatoimisen varautumisen auditointimalli onkin selkeästi käytetyin, on pelastuslaitoksilla käytössään myös muita malleja. Osa laitoksista on kehittänyt itselleen toimivan mallin joko jonkin olemassa olevan materiaalin pohjalta tai kehittämällä täysin oman materiaalin. Arvioivalle palotarkastukselle on siis selkeästi oma paikkansa ennaltaehkäisevässä toiminnassa. Tutkimuksen mukaan arvioivaa palotarkastusta pidetään hyvänä ja arvioivan palotarkastuksen koetaan antavan paremman lopputuloksen kuin minkä perinteinen palotarkastus antaisi.

Tutkimus osoittaa, että arvioivaa palotarkastusta tekevät pääosin päällystöviranhaltijat. Näistä palotarkastajat tekevät suurimman osan valvontakäynneistä, joskin myös palomes-tarit osallistuvat valvontatyöhön mahdollisuuksien mukaan. Pienissä määrin arvioivaan palotarkastukseen osallistuu myös alipäällystö ja joissain laitoksissa jopa miehistö oman osaamisensa rajoissa. Kohteet jakaa yleensä johtava palotarkastaja. Valvontatoimia kohdennetaan kaikkiin A1 - A6-luokan kohteisiin alueen valvontasuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden mukaan. Pääosin arvioivaa palotarkastusta käytetään alle 24 kk:n valvontaväleillä olevissa valvontakohteissa.

Tutkimuksen mukaan pääosa valvontatyötä tekevästä kokee jonkin arvioivan palotarkastusmallin hyväksi omassa valvontatyössään. Osaa materiaaleista kritisoidaan niiden raskauden ja soveltamattomuuden vuoksi. Vastaajat kokevat, etteivät raskaimmat materiaalit sovellu kaikkiin kohteisiin niin hyvin, kuin niiden oletetaan soveltuvan. Laaja materiaali soveltuu heidän mielestään parhaiten suuriin kohteisiin, joissa kohteen oma organisaatio on riittävällä tasolla. Pienissä kohteissa materiaalia on jouduttu soveltamaan enemmän perinteiseen palotarkastukseen tukeutuen. Valvontamateriaaliin liittyvää koulutusta ovat

vastaajat saaneet hyvin vaihtelevasti. Osa kyselyn vastaajista on saanut usean päivän koulutuksen, osa on vastaavasti joutunut opiskelemaan materiaalin ja käytänteet joko yksin tai kokeneemman palotarkastajan opastuksella.

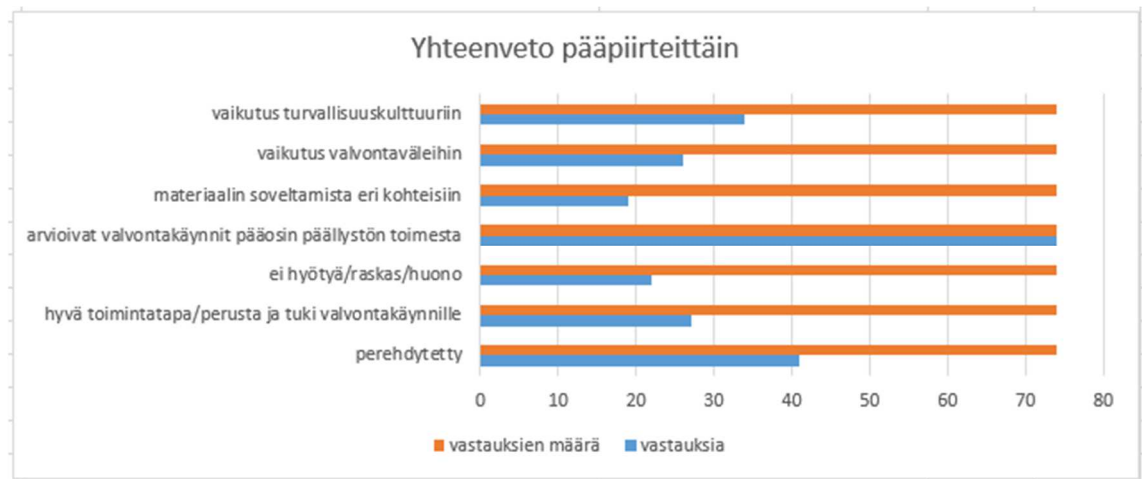
Valvontakohteiden edustajien mielipiteet ovat vaihtelevia. Valvontatyötä tekevien mielestä osa kohteista ei edes huomaa sitä, että tarkastus menee arvioivan palotarkastuksen mukaan. Osa kokee käytännön hyväksi, osa taas vastaavasti kritisoi tarkastukseen menevää aikaa ja hintaakin. Arvioivan materiaalin käyttöön kohteiden edustajia ei ole koulutettu lainkaan, vaan he ovat joutuneet opiskelemaan materiaalin käytön itse. Osa ei ymmärrä ollenkaan esimerkiksi auditoivan palotarkastuksen tarkoitusta. Kohteiden edustajat eivät juurikaan täytä heille etukäteen lähetettyä materiaalia, materiaaliin ole juurikaan tutustuttu etukäteen.

Erilaisten arvioivien materiaalien toimivuuteen erilaisissa valvontakohteissa ovat vastaajat yleisesti ottaen tyytyväisiä. Materiaalit toimivat hyvin, joskin Helsingin pelastuslaitoksen omatoimisen varautumisen auditointimallin koetaan toimivan parhaiten suuremmissa valvontakohteissa, joissa kohteen oma turvallisuusorganisaatio on riittävän laaja. Pieniin kohteisiin materiaalia joutuu soveltamaan. Syy tähän on vastaajien mielestä muun muassa auditoivan materiaalin raskaus ja rajoittavuus. Materiaalin koetaan tulkinnan kautta antavan mahdollisuuden saada selkeästi erilaisia tuloksia samasta kohteesta eri tarkastajien välillä. Maatalouden kohteisiin materiaali ei vastaajien mielestä sovellu.

Kyselyn vastaajien mielestä arvioivalla palotarkastuksella on pystytty vaikuttamaan kohteen turvallisuuskulttuuriin ja valvontaväleihin. Mikäli kohteen turvallisuusasiat ovat kunnossa, on kohteen valvontaväliä voitu pidentää. Vastaavasti mikäli asiat eivät ole olleet kunnossa, on tarkastusväliä voitu tihentää. Materiaalin on koettu toimivan hyvänä perusteluna edellä mainituille toimille. Kohteen omaa turvallisuusajattelua on saatu vietyä pidemmälle kuin perinteisellä palotarkastuksella. Erilaisten turvallisuusasiakirjojen yleistä tasoa on saatu parannettua arvioivalla palotarkastuksella. Valvontakohteiden pelastussuunnitelmien laatu on parantunut, ja arvioivan materiaalin avulla on pystytty luomaan parempaa turvallisuusajattelua valvontakohteisiin ainakin jossain määrin.

Kysymykseen siitä, helpottaako nykyinen arvioiva palotarkastusmateriaali itse palotarkastustapahtumaa, ei saada selkeää mielipidettä. Vastaajista osa kokee aineiston helpottavan selkeästi palotarkastuksia, osa ei näe materiaalissa mitään helpottavaa ja osa pitää aineistoa hyvänä muistilistana. Vaikuttaako tähän mahdollinen koulutuksen puute, on

hankalaa sanoa. Vastaajat pitävät materiaali kuitenkin hyvänä apuvälineenä, ei itsestään tarkoituksena, mikä on hyvä asia. Vastaajien toiveena on, ettei valvontatapahtumaan liittyvä paperityö ainakaan lisääntyisi, vaan toimintaa voisi kohdentaa enemmän itse pääasiaan eli valvontatyöhön.

Kuva 5: Yhteenveto vastauksista pääpiirteittäin

Kuvaan 5 olen taulukoinut mielestäni tärkeimpiä tutkimuksessa saatuja mielipiteitä eri kysymyksiin. Vastanneista noin puolet on sitä mieltä, että arvioivalla valvontakäynnillä on pystytty vaikuttamaan kohteen omaan turvallisuuskulttuuriin parantavasti. Vastaavasti valvontaväleihin tällä ei ole ollut niin suurta vaikutusta. Osa vastaajista pitää arvioivan palotarkastuksen käyttöä niin lyhytaikaisena, etteivät vaikutukset välttämättä vielä näy valvontavälien muutoksissa.

Arvioivaa materiaalia joudutaan soveltamaan eri valvontakohteissa jossain määrin 19 vastaajan mielestä. Kaikkien vastanneiden mukaan pelastuslaitoksissa arvioivaa materiaalia käyttää pääosin päällystö. 22 vastaajaa ei näe arvioivasta valvontakäynnistä hyötyä valvontakohteelle, valvontatapahtuma on raskas tai materiaali on huonoa käytettävyydeltään. Perehdytystä arvioivan valvontamateriaalin käyttöön on saanut hieman yli puolet vastaajista.

Kaiken kaikkiaan pidän tutkimusta onnistuneena, ja sain mielestäni hyvän kattauksen arvioivan palotarkastuksen nykytilasta. Tulosten perusteella on hyvä lähteä pohtimaan tutkimuksen todellista antia ja opinnäytetyötä kokonaisuutena.

7 VALVONTAKÄYNTI

7.1 Asiakirjavalvonta

Tutkimuksesta ilmeni samoja ajatuksia, joita minulle ilmeni tarkastuksia tehdessäni. Materiaali ei välttämättä sovellu kaikkiin kohteisiin samalla tavalla, vaan sitä joutuu soveltamaan joskus aika paljonkin. Soveltamisesta valvontakäynneillä päästään tuskin koskaan täysin luopumaan. Tämän opinnäytetyön yhtenä tavoitteena oli tehdä ohjeistus arvioivaan palotarkastukseen pienissä ja keskisuurissa valvontakohteissa ja sellaisissa kohteissa, joihin laajempi arviointimateriaali ei sovellu. Tästä tavoitteesta päätin kuitenkin luopua tulkitessani tutkimuksen vastauksia.

Lähtökohtana voitaneen pitää, että valvontakohte on pelastuslain 379/2011 15 §:n mukaisesti velvollinen laatimaan pelastussuunnitelma (Pelastuslaki 379/2011, 15§). Pienissä ja keskisuurissa valvontakohteessa tarkastustoiminnan tulisi alkaa pelastussuunnitelman arvioinnista yhdessä kohteen edustajan kanssa. Arvioinnin pääpaino tulee kiinnittää neljään seuraavaan seikkaan:

A. Riskien tunnistaminen

- Kohteen tulee tunnistaa olemassa olevat olennaiset riskit. Riskien tunnistaminen on ehdoton lähtökohta hyvään pelastussuunnitelmaan ja turvalliseen toimintaympäristöön.

B. Riskin vaikuttavuus

- Kohteen tulee tunnistaa riskin vaikutus. Mitä kyseinen riski aiheuttaa toiminnalle ja henkilöturvallisuudelle sekä onko riski kuinka todennäköinen?

C. Riskien ennaltaehkäisy

- Miten kohdassa A tunnistettuihin riskeihin on varauduttu? Onko kohteen turvallisuustekniikka ja henkilöiden koulutus ajantasaista? Onko rakenteellinen paloturvallisuus kunnossa ja poistumistiet asianmukaiset?

D. Toiminta onnettomuuden tapahtuessa

- Selkeät toimintaohjeet siitä, kun onnettomuus havaitaan siihen saakka, kun hälytetty apu on opastettu kohteeseen.

Mikäli kohde ei ole pelastussuunnitelmavelvollinen, selvitetään, onko kohteella jotain muuta turvallisuusasiakirjaa. Mikäli ei ole, eikä siihen ole velvoitetta, ohjataan ja kannustetaan kohteen edustajaa miettimään edellä mainittuja asioita. Pyritään saamaan kohteen edustaja itse ajattelemaan turvallisuuttaan. Valvontakäynnin suorittajan on hyvä muistaa, mitä lakia tai asetusta hän valvoo. Pelastuslaki 379/2011 määrää pelastuslaitoksen velvollisuudesta 78§:ssä eikä pelastusviranomaisella ole valtuuksia määrätä kohteelle muita toimenpiteitä kuin mitä Pelastuslain 2. ja 3. luku määrittelevät (Pelastuslaki 379/2011, 2 ja 3, 70 §).

Lisäksi pelastussuunnitelmasta tulee löytyä pelastuslain 379/2011 15 §:ssä määriteltyjen tietojen lisäksi muut tarvittavat tiedot riittävällä laajuudella. Pelastussuunnitelma ilman ajantasaisia yhteystietoja on riittämätön, vaikka aiemmin mainitut kohdat A – D olisivatkin kunnossa ja asianmukaiset. Pelastussuunnitelma on räätälöitävä kohteelle sopivaksi. Siitä tulee löytyä vain ne tiedot, joita kyseisessä kohteessa tarvitaan. Esimerkiksi jos kohteessa ei ole omaa väestönsuojaa, ei väestönsuojaa varten tarvittavia tietoja ole syytä merkitä pelastussuunnitelmaan.

7.2 Tarkastuskierros

Asiakirjavalvonnan jälkeen kohteessa tulee tehdä kohteen edustajan kanssa valvontakierros, joka on luonteeltaan ohjaava. Kohteen edustaja tulisi johdattaa omaan ajatteluun kohteen turvallisuuden ylläpitämiseksi. Tähän voidaan käyttää turvallisuusviestinnän keinoja, kuten esimerkiksi turvakävelyn ajatusmallia hyväksi käyttäen. Pääpaino tulee aina olla henkilöturvallisuudessa. Henkilöturvallisuuden kautta kohteen muutkin mahdolliset ongelmakohdat tulevat väistämättä eteen ja niihin on helpompi puuttua. Mahdollisten korjausmääräysten perustelu on johdonmukaista henkilöturvallisuuteen vedoten.

Tarkastuskäynnillä on valvottava kohteen oman henkilöturvallisuuden lisäksi myös pelastushenkilöstön turvallisuutta. Toimintaedellytykset turvalliseen pelastustoimintaan kohteen osalta on turvattava. Paloilmoitinlaitteiden ja niihin kuuluvien palokuntataulujen

opastus on oltava selkeää, sprinklerikeskusten merkinnät ja muut pelastustoimintaa helpottavat opasteet sekä laitteistot on oltava kunnossa. Ennaltaehkäisevän tulosityksikön tulisi kyetä tiiviiseen yhteistyöhön pelastustoiminnan tulosityksikön kanssa, jotta kohteen turvallisuus pelastamistakin ajatellen olisi paras mahdollinen. Onnettomuuden sattuessa on ehdottoman tärkeää, että myös pelastuslaitos tietää ja tuntee kohteen mahdolliset erityisriskit pelastustoiminnan turvallisen suorittamisen mahdollistamiseksi. Kohdekortit ja muu esitieto kohteesta helpottaa pelastustoiminnan johtajaa tekemään tarvittavia ratkaisuja pelastustoimintaa ennen, pelastustoiminnan aikana ja pelastustoiminnan päättämisvaiheessa.

8 POHDINTA

8.1 Tutkimuksesta ja sen tuloksista

Alkutilanne tutkimukselle oli iso kysymysmerkki. Omat kokemukset arvioivasta palotarkastuksesta perustuivat muutaman kuukauden työhistoriaan Kainuun pelastuslaitoksella. Siellä pääsin alusta alkaen käyttämään Helsingin pelastuslaitoksen omatoimisen varautumisen mallia apulaispalopäällikkö Reino Huotarin opastuksella. Muutamien yhteisten valvontakäyntien jälkeen tein valvontakäyntejä itsenäisesti. Kokemuksen lisääntyessä aloin huomata tiettyjä hankaluuksia materiaalin käytössä ja ennen kaikkea tulosten tulokinnassa. Huomasin, ettei lakisääteiseen tasoon pääseminen varsinkaan pienissä ja keskisuurissa valvontakohteissa ollutkaan niin selkeää annettujen ohjeiden mukaan. Jouduin soveltamaan hyvin paljon eri materiaalin kohtia ja tästä sainkin ajatuksen tehdä opinnäytetyön arvioivan palotarkastuksen soveltuvuudesta erikokoisiin valvontakohteisiin.

Kysymysmerkiksi minulle tuli arvioivan palotarkastuksen käyttöaste eri alueiden pelastuslaitoksissa. Onko tässä tarpeeksi ajatusta siihen, että tästä saisi tehtyä riittävän laajan opinnäytetyön? Onko vastaajien aktiivisuus riittävä siihen, että saisin tarpeeksi tutkimusaineistoa työni tutkimusosioon? Tutkimuksen aikana sain kuitenkin tietooni, että on olemassa muitakin arvioivia malleja kuin niin sanottu Helsingin malli. Tämä tieto aiheutti muutoksen koko opinnäytetyöni otsikointiin. Aiempi ajatus auditoivan palotarkastuksen soveltuvuudesta pieniin ja keskisuurisiin valvontakohteisiin vaihtuikin otsikkoon arvioiva palotarkastus pienissä ja keskisuurissa valvontakohteissa. Tutkimusongelmaksi mietityt vastaajien määrä ja arvioivan palotarkastuksen käyttö eivät kuitenkaan nousseet. Vastauksia tuli riittävästi tutkimuksen tueksi, ja vastaukset riittävät raporttiini.

Pohdittaessa tutkimusta sen tulosten perusteella voidaankin todeta, etteivät omat ajatuksetni arvioivan materiaalin käytettävyydestä kaikkiin kohteisiin olleetkaan pelkästään oma mielipiteeni. Vastauksia analysoidessani huomasin usean vastaajan olevan samoilla linjoilla kanssani. Kyse ei ole materiaalin tai valvontakohteen huonoudesta vaan päinvastoin materiaali on ehkä ”liiankin hyvä ” kaikkiin kohteisiin. Edellä mainitulla tarkoitan sitä, ettei materiaalin kaikkia kohtia välttämättä edes löydy valvontakohteista. Tämä aiheuttaa

väistämättä sen, että valvontakäynnin tekijä joutuu soveltamaan annettua materiaalia, jotta hän kykenee suoriutumaan valvontakäynnistä. Tästä seuraa väistämättä tilanne, jossa valvontakäynnin tasapuolisuus ja hyvän hallinnon perusteet eivät toteudu kaikissa kohteissa samalla lailla. Virkamies käyttää huomattavaa julkista valtaa, ja hallintolain 434/2003 2. luvun mukaan viranomaisen on toiminnassaan oltava puolueeton ja tasapuolinen kaikissa toimissaan. Tämä tulee huomioda kaikessa valvontatyössä jotta luottamus virkamiehen toimintaan säilyisi. Virkamiehen päätösten tulee kestää päivänvaloa.

Työn tavoitteena oli tehdä tutkimus arvioivasta palotarkastuksesta ja sen nykytilasta. Toinen keskeinen tavoite oli saada aikaan sopivampi palotarkastusmateriaali arvioivaan palotarkastukseen pieniin ja keskisuuriin kohteisiin. Auditoiva materiaali toimii omien kokemuksieni ja tehdyn tutkimuksenkin valossa hyvin suurissa valvontakohteissa, joissa organisaatio itsessään on riittävän laaja ja turvallisuusasioille omistautunut. Ensimmäinen tavoite saavutettiin hyvin. Tutkimus oli riittävän laaja luotettavan tutkimuksen aikaansaamiseksi, ja tulokset puhuvat puolestaan. Tuloksia pohdinneena voidaankin todeta, ettei yhdellä materiaalilla saavuteta millään tasapuolista tarkastustoimintaa kaikkiin valvontakohteisiin. Uskon osin tästä johtuvan eri pelastuslaitosten välisten arvioivien aineistojen erilaisuuden. Yhtenäistä aineistoa on hankalaa järjestää jo pelkästään eri alueiden luonteen vuoksi. Maaseutumaisissa kunnissa kohteet ovat väkisinkin kaupunkimiljöötä pienempiä ja näihin olemassa olevaa materiaali joutuu soveltamaan.

Toinen keskeinen tavoite oli luoda uusi materiaali pieniin ja keskisuuriin valvontakohteisiin jo olemassa olevien materiaalien perusteella. Tässä keskeisenä materiaalina minulla olisi toiminut Helsingin pelastuslaitoksen omatoimisen varautumisen auditointimateriaali. Tämä olisi ollut luonnollista, koska olin käyttänyt kyseistä materiaalia työssäni ja näin ollen minulla oli paras tieto juuri tästä materiaalista. Muiden pelastuslaitosten kehittämiä materiaaleja minulla ei ollut käytössä, ja katsoin parhaammaksi jättää niiden käsittelyn vähemmälle opinnäytetyössäni. Varsinaista materiaalia miettiessäni nousi mieleeni ajatus siitä, tuoko uusi materiaali mitään lisäarvoa arvioivaan palotarkastukseen. Jokainen arvioivaa palotarkastusmallia käyttävä pelastuslaitos soveltaa joko olemassa olevia malleja tai sitten ne ovat luoneet oman sopivan materiaalin. Tämä käy selvästi ilmi kyselytutkimuksen vastauksista. Näin ollen en näe lisäarvoa työlleni uudella materiaalilla, joka pahimmassa tapauksessa sotkee entisestään olemassa olevien materiaalien käyttöä.

8.2 Oma oppiminen

Työn edetessä kohti loppua tulee mieleeni, olenko oppinut mitään uutta arvioivasta palotarkastuksesta valvontatapahtumana ja sen materiaalien soveltuvuudesta erilaisiin valvontakohteisiin. Omat kokemukseni rajoittuvat perinteiseen palotarkastukseen ja Helsingin pelastuslaitoksen omatoimisen varautumisen auditointimateriaaliin. Tämän takia halusin tutkia asiaa lisää. Halusin saada selville, millaisia kokemuksia muilla valvontatyötä tehneillä on itse valvontatyöstä. Onko heillä käytössään jokin arvioivan valvontakäynnin materiaali, ja miten he kokevat se käytettävyyden työssään?

Huomasin, että materiaaleja on paljon muitakin kuin se, jota olen itse käyttänyt. Materiaaleja on kehitetty omiakin eri pelastuslaitoksissa eikä valvontatyö ole tukeutunut pelkästään olemassa oleviin materiaaleihin. Tämä on mielestäni hyvä asia materiaalien kehittämisen kannalta. Kuten vastauksistakin ilmeni, materiaaleja tulisi kehittää sitä mukaa kun kokemuksia niiden käytöstä tulee. Kokemukset ja asioiden kyseenalaistaminen ovat osa oppimisprosessia, ja minut edellä mainitut asiat ovat johtaneet oppimisen tielle.

Pelastuslaitoksen valvontakenttä on laaja. Valvonta ei keskity pelkään perinteiseen palotarkastukseen vaan valvonta ulottuu entistä enemmän syvemmälle valvontakohteen sisälle. Turvallisuuskulttuurin osuus on kasvanut ja kasvaa jatkossakin. Valvontakohteiden edustajia ja omistajia veloitetaan entistä enemmän omaan turvallisuuteensa monin eri keinoin. Arvioiva valvontatapahtuma on yksi keino parantaa kohteen turvallisuutta. Arvioiva materiaali auttaa toivon mukaan tässä tehtävässä.

Tutkimuksen tuloksia analysoidessani huomasin, että muillakin on samanlaisia kokemuksia kuin minulle on kertynyt valvontatyötä tehneenä. Ei ole olemassa yhtä ainoaa hyvää materiaalia, joka sopisi täydellisesti kaikkiin valvontakohteisiin niiden luonteesta tai kokuokasta riippumatta. Materiaalin käytettävyys riippuu niin monista tekijöistä, ettei yhden ainoan hyvä materiaalin luominen ole käytännössä mahdollista. Opinnäytetyöni alkuvaiheessa tavoitteena oli luoda yksi ainut toimiva materiaali jo olemassa olevien materiaalien perusteella kaikkiin valvontakohteisiin. Hyvin pian opin, ettei se ole mahdollista. Pelastustoimen alueiden luonne on hyvin erilainen, ja jokaisella alueella on omat erityispiirteensä ja haasteensa. Jopa alueen sisällä on erilaisia toimintaympäristöjä ja sama materiaali ei toimi samalla tavalla kaikkialla. Vaikka periaatteet ovat kaikkialla samat, eroja

syntyy. Maaseutumaiset kunnat ovat hyvin erilaisia verrattuna teolliseen kaupunkiympäristöön. Edellä mainittujen tekijöiden takia luovuin uuden valvontamateriaalin kokoamisesta. En olisi pystynyt tuomaan mitään uutta entisten materiaalien lisäksi. Olisi vain yksi uusi arvioivan valvontakäynnin materiaali lisäämässä arvioivan valvonnan työkaluja.

Arvioiva valvontamateriaali on apuväline, joka tukee varsinaista palotarkastusta. Se ei saa olla itsestään tarkoitus. Vastauksista ilmeni, ettei kohteen auditointi tai muu arvioiva valvontatapahtuma itsessään nosta kohteen turvallisuustasoa. Kohteen edustajat on saatava itse sitoutumaan omaan turvallisuuteensa, ja heitä tulee opastaa siihen valvontakäynnin yhteydessä. Omat valvontakäyntini jalostuivat tähän suuntaan kokemuksen lisääntyessä. Opin, ettei pelkällä materiaalilla saada aikaan turvallisempaa ympäristöä, vaan se ympäristö tulee tehdä kohteen ja pelastusviranomaisen yhteistyöllä. Pelastusviranomaisen ohjaa, opastaa ja valvoo pelastuslain nojalla kohteen turvallisuutta. Valvontakohte itsessään sitoutuu omaan turvallisuuteensa ohjauksen, opastuksen ja määräysten kautta. Käytännön valvontatyö ja tämän opinnäytetyön vastausten analysointi on selkeyttänyt näitä asioita mielessäni. Olen oppinut turvallisuuden tekijöiden erilaiset roolit, ja sen omaksuminen on helpottanut lopputyön raportin kirjoittamista.

8.3 Opinnäytetyöprosessi

Alun alkaen tiesin opinnäytetyön oleva pitkälinen ja haastava kokonaisuus. Aiheen valinta itsessään aiheutti päänvaivaa ja vaihdoin aihetta ajatuksissani useaan kertaan. Kerran jo aiheen päätettyäni jouduin vielä kerran pyörtämään ajatukseni ja ajatukset johtivat aiheen vaihtoon. En pidä usean aiheen ajatusta ollenkaan huonona, päinvastoin mitä enemmän alussa on vaihtoehtoja, sitä parempaan lopputulokseen aiheen valinnassa pääsee. Alussa se ei kylläkään sille tunnu, vaan se sekoittaa lisää jo ennestäänkin kiireistä opiskelua.

Aiheen miettiminen ja jalostaminen otsikoksi vie aikansa, ja se aika siihen kannattaa käyttää. Opinnäytetyö ja sen rakenne on syytä miettiä hyvin alun alkaen, joskin se elää jonkin verran opinnäytetyöprosessin edetessä. Kuitenkin ajatelluista perusteista kannattaa pitää kiinni, esimerkiksi aikataulusta. Liian tiukkaa aikataulua ei kannata tehdä muttei liian

joustavaakaan. Oma aikatauluni venyi noin puolella vuodella ja oikeastaan se olikin hyvä asia. Sain lisää aikaa ajatella kokonaisuutta ja väitänkin, että pitämäni 2 - 3 kuukauden tauko auttoi selventämään ajatuksiani. Joskus asioiden kauempaa katsominen tuo asiat lähemmäksi ja työn tulos paranee.

Opinnäytetyö on olennainen osa opiskelua, ja näin sen pitääkin olla. Opinnäytetyössä opiskelija saa soveltaa kaikkea oppimaansa ja samalla hän oppii koko ajan lisää. Oma oppiminen oli runsasta opinnäytetyön edetessä. Koko projekti alkoi virallisesti noin vuosi sitten tutkimussuunnitelman esittelyllä ja ohjaussopimuksen allekirjoittamisella. Kuitenkin prosessi alkaa elämään ajatuksissa heti opiskelun alkuvaiheessa pienenä pisteenä jossain vuosien päässä, kunnes tämä piste alkaa lähenemään ja pian työ on täydessä käynnissä. Opin paljon töissä ollessani valvontakohteiden tarkastustoiminasta, ja oppiminen jatkui opinnäytetyön aikana. Moni asia selkiintyi kuukausien kuluessa, ja opinnäytetyön perimmäinen tarkoitus ja rakenne alkoi selkiintyä mielessäni. Ajatus siitä, että teen opinnäytetyön koulua varten karisi mielestä, mitä pidemmälle työ edistyi. Opinnäytetyö tehdään kuitenkin loppujen lopuksi jokaiselle itselleen riippumatta siitä, onko työllä jokin ulkopuolinen tilaaja vai ei.

Opinnäytetyö on osa opiskelua ja opinnäytetyö kuuluu ammattikorkeakouluun. Kaiken kaikkiaan olen tyytyväinen omaan aikataulutukseeni ja opinnäytetyöprosessiini. Lähiopeutusjakson aikana en olisi ehtinyt keskittyä työhöni riittäväällä intensiteetillä, vaan työstä olisi helposti tullut kiireellä pilattu opinnäytetyö. Mielestäni onnistuin edellä mainituissa asioissa ja näin ollen sain opinnäytetyöni päätökseen kohtuullisessa ajassa.

LÄHTEET

Hallintolaki 434/2003.

Järviwiki 2013. www-dokumentti.

[http://www.jarviwiki.fi/wiki/Ouluj%C3%A4rvi_\(yhd.\)](http://www.jarviwiki.fi/wiki/Ouluj%C3%A4rvi_(yhd.)) 4.3.2013.

Kainuun Liitto 2016. www-dokumentti.

<http://www.kainuunliitto.fi/tilastot-ja-ennakointitieto>. 20.3.2017.

Kainuun pelastuslaitos 2016. *Valvontasuunnitelma 2016.*

Kajaani: Kainuun pelastuslaitos.

Kainuun pelastuslaitos palvelutasopäätös 2016. www-dokumentti.

http://www.kainuunpelastuslaitos.fi/images/Palvelutasopaatos/PTP_2015-2017.pdf.

19.1.2016.

Kauppa- ja teollisuusministeriön päätös maanalaisten öljysäiliöiden
määräaikaistarkastuksista 344/1983.

Laki vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta 390/2005.

Pelastuslaki 379/2011.

PRONTO. *Pelastustoimen resurssi- ja onnettomuustilastointi.*

Pylkkänen, T. 2013. *Pelastusviranomaisen suorittaman valvontatoiminnan kehittäminen*

Helsingin kaupungin pelastuslaitoksella. Metropolia-ammattikorkeakoulu. Helsinki.

Valtioneuvosto. www-dokumentti. <http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/>

[/asset_publisher/vaala-siirtyy-kainuusta-pohjois-pohjanmaahan-vuoden-2016](http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/)

[alusta?_101_INSTANCE_3wyslLo1Z0ni_groupId=10623](http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/). 5.2.2015.

LIITTEET

Liite 1. Kyselytutkimuksen kysymykset

Onko pelastuslaitoksellanne käytössä auditoiva tai jokin muu arvioiva palotarkastusmalli? Jos on, niin mikä?

Kuka/ketkä vastaavat valvontakohteiden tarkastuksista ja miten kohteet jaetaan tarkastajien kesken?

Millaisiin kohteisiin auditoivaa tai muuta arvioivaa palotarkastusta käytetään?

Millaisena palotarkastaja kokee auditoivan tai muun arvioivan palotarkastuksen?

Onko palotarkastajia perehdytetty arvioivan materiaalin käyttöön? Jos on, niin miten?

Miten kohteen edustajat kokevat auditoivan tai muun arvioivan palotarkastuksen?

Onko kohteen edustajia perehdytetty arvioivan materiaalin käyttöön? Jos on, niin miten?

Millaisessa kokoluokassa nykyinen arvioiva materiaali toimii? Mikä materiaalissa on toimivaa, mikä ei ja miksi?

Onko arvioivalla palotarkastuksella mielestänne pystytty vaikuttamaan kohteen valvontaväleihin ja turvallisuuskulttuuriin? Miten?

Helpottaako nykyinen arvioiva palotarkastusaineisto valvontakohteiden tarkastustapahtumaa? Miten?

Vapaa sana (kehitysajatuksia, ongelmia, ratkaisumalleja)